

Professional en risicotaxatie-instrument hand in hand

Hoe de reclassering risico's inschat

Marjolein Maas, Ellen Legters & Seena Fazel¹

In zijn artikel 'Algoritmische risicotaxatie van recidive' onlangs gepubliceerd in het *NJB*, brengt Gijs van Dijck de reclassering op onjuiste gronden in verband met mogelijk etnisch profileren en ongelijke behandeling. Ook stelt hij het risicotaxatie-instrument OxRec ten onrechte gelijk met niet-transparante instrumenten en ondoorzichtige algoritmes. Dit beeld is vervolgens overgenomen in diverse media en raakt het dagelijkse werk van de reclassering in de uitvoering van haar maatschappelijke taak. De reclasseringsorganisaties vinden het daarom van belang het door Van Dijck geschetste beeld van de werkwijze van de reclassering wat betreft het inschatten van de kans op recidive en de rol van de resultaten van de OxRec in dit proces te corrigeren in onderstaand artikel.

Graag reageren wij op het onlangs in het *NJB* verschenen artikel 'Algoritmische risicotaxatie van recidive'; Over de Oxford Risk of Recidivism tool (OxRec), ongelijke behandeling en discriminatie in strafzaken² door Gijs van Dijck.² Van Dijck stelt in zijn betoog niet te hebben kunnen achterhalen hoe de reclassering de resultaten van het instrument OxRec meeweegt in de inschatting van het recidiverisico. We betreuren het dat Van Dijck geen contact met ons heeft gezocht om deze informatie te verkrijgen. Wij zijn niet gevraagd het artikel op eventuele onjuistheden of onvolledigheden te controleren en hadden Van Dijck hier graag bij van dienst willen zijn. De vragen die Van Dijck aan de orde laat komen betreffen wetenschappelijk en maatschappelijk belangwekkende onderwerpen zoals de bruikbaarheid van instrumenten voor de inschatting van de

kans op recidive en de (onvoorziene) gevolgen van de toepassing daarvan voor cliënten van de reclassering. Dit zijn onderwerpen waar wij graag openheid over geven en over in debat gaan. Wij vinden dat Van Dijck in zijn artikel de reclassering op onjuiste gronden in verband brengt met mogelijk etnisch profileren en ongelijke behandeling. Ook stelt hij het risicotaxatie-instrument OxRec ten onrechte gelijk met niet-transparante instrumenten³ en ondoorzichtige algoritmes. Dit beeld is vervolgens overgenomen in diverse media⁴ en raakt het dagelijkse werk van de reclassering in de uitvoering van haar maatschappelijke taak. Wij vinden het daarom van belang het door Van Dijck geschetste beeld van de werkwijze van de reclassering wat betreft het inschatten van de kans op recidive en de rol van de resultaten van de OxRec in dit proces te corrigeren in onderstaand artikel.

Achtergrond

De reclassering staat voor de belangrijke maatschappelijke taak om een bijdrage te leveren aan een veiligere samenleving. De drie reclasseringsorganisaties – Reclassering Nederland, Stichting Verslavingsreclassering GGZ en Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering (de 3RO) – stellen zich ten doel recidive te voorko-

men. Dit doet de 3RO door continu de balans te zoeken tussen resocialisatie van en met de cliënt en de belangen van het slachtoffer en de veiligheid van de maatschappij. We maken hierbij keuzes op basis van de best passende mogelijkheden om het werk zo goed en transparant mogelijk uit te kunnen voeren en zo veel als mogelijk aan te sluiten bij zowel het wetenschappelijk als het maatschappelijk debat hierover.

Toegewijde professionals zetten zich dagelijks in om de oorzaken van crimineel gedrag weg te nemen en beschermende factoren te versterken met als doel recidive te voorkomen of te verminderen en risico's te beheersen. Om dat laatste te kunnen doen, speelt risico-inschatting in het gehele reclasseringstraject een belangrijke rol, zowel bij een reclasseringsadvies, als tijdens een reclasseringstoezicht. Hieronder gaan wij verder in op de werkwijze van de reclassering en het gebruik van risicotaxatie-instrumenten.

Risico-inschattingen

Een van de taken van de reclassering, is het uitbrengen van advies. Dit kan in verschillende fasen van het strafproces plaatsvinden. Zo geeft de reclassering een advies aan de officier van justitie en rechter, als iemand verdacht wordt van een straf-

Auteurs

1. Dr. Marjolein Maas en Ellen Legters MA zijn beiden werkzaam bij een van de drie reclasseringsorganisaties en vertegenwoordigen hier alle drie de organisaties. Prof. dr. Seena Fazel is professor of Forensic Psychiatry at University of Oxford & Wellcome Trust Senior Research Fellow in Clinical Science; Honorary Consultant Forensic Psychiatrist for the Oxford Health NHS Foundation Trust.

Noten

2. *NJB* 2020/1558, afl. 25, p. 1784-1790.

3. Van Dijck maakt op p. 1 de vergelijking met OxRec en de bekende zaak *Loomis/Wisconsin* en COMPAS in Amerika. Daarin werd onder andere aangevoerd dat het recht op een eerlijk proces in het geding kwam, nu de werking van het risicotaxatie-instrument niet te achterhalen was. In ons artikel wordt duidelijk dat dit niet geldt voor de OxRec.

4. Zie bijv.: www.trouw.nl/binnenland/algoritmes-gebruikt-door-reclassering-zorgen-voor-etnisch-profileren-b8918776/.

baar feit en op zitting moet verschijnen. Maar ook in het kader van detentiefasering en tijdens reclasseringsstoezicht kan de reclasering advies uitbrengen. In dit advies beschrijft de professional welke factoren samenhangen met het delinquent gedrag en schat hij het risico op recidive in. In het advies staat of, en zo ja welke, interventies de reclasering nodig acht om het recidiverisico te beïnvloeden, te beheersen, en bij te dragen aan het resocialiseren van de cliënt. Zo kan een (deels) voorwaardelijke straf worden geadviseerd met de bijzondere voorwaarde van een reclasseringsstoezicht. Ook het verplicht volgen van een gedragsinterventie of een behandeling behoort tot de mogelijkheden. De voorgestelde interventies sluiten aan bij het door de reclasering vastgestelde risico en de belangen van slachtoffer, verdachte of dader en de maatschappij.

Om het risico op recidive in te schatten, onderzoekt de reclasseringsprofessional de aanwezigheid van risicofactoren (zogenoemde criminogene factoren) en beschermende factoren. Uit de literatuur blijkt dat deze risico- en beschermende factoren een versterkend of juist reducerend effect hebben op risicovol gedrag.⁵ De reclasering doet hiervoor uitgebreid onderzoek naar de cliënt en diens omgeving en put uit justitiële gegevens. Om alle informatie in beeld te krijgen, maakt de reclasering gebruik van een risicotaxatie- en adviesinstrument. Het gebruik hiervan ondersteunt de professional om op gestructureerde wijze te komen tot een oordeel.⁶ Veel langlopende en grote onderzoeken hebben aangetoond dat mensen (in hun professionele leven en daarbuiten) denkfouten maken. Zij maken bij het nemen van beslissingen gebruik van vuistregels (zogenoemde heuristieken) en doen dit meer als er weinig tijd is om beslissingen te nemen. Het gebruik van heuristieken gebeurt ook impliciet of onbewust. Het kan leiden tot

systematische vertekening (*biases*) van een inschatting.⁷ Deze vertekening kan gereduceerd worden als mensen feedback krijgen op hun beslissingen en kunnen leren wanneer een inschatting juist geweest is of niet.⁸ Bosker & Krechtig (2013) geven aan dat de forensische praktijk onvoldoende aan deze conditie voldoet: van veel casussen weten forensisch professionals niet of een cliënt al dan niet gerecidiveerd heeft.⁹ Mede daarom is het essentieel om vooraf kritisch te zijn op de overwegingen die zij meenemen in een oordeel. De reclasering zorgt hiervoor door gestructureerd te werken waarbij het professioneel oordeel ondersteund wordt door uitgebreid onderzoek en instrumenten die borgen dat de professional niets over het hoofd ziet, zijn inschatting kritisch bekijkt en waakt voor blinde vlekken. Het gebruik van een risico-taxatie instrument zoals de OxRec (Oxford Risk of Recidivism Tool) maakt een onderdeel uit van dit geheel.

Gestructureerd versus ongestructureerd oordeel

Er is veel onderzoek verricht naar wat nu beter werkt: ongestructureerde of gestructureerde beoordelingen. Er is overtuigend bewezen dat structureren van besluitvorming leidt tot betere beslissingen. In de literatuur tonen meerdere studies en meta-analyses aan dat het gestructureerd professioneel oordeel beter werkt. Ægisdóttir et al. (2006)¹⁰ laten in hun meta-analyse zien dat het gebruik van statistische modellen aanvullend op een klinisch (lees: ongestructureerd) oordeel de accuraatheid met 13% vergroot. In deze studie werden de beste 48 studies met elkaar vergeleken. Andere meta-analyses laten soortgelijke resultaten zien.¹¹

Harte en Breukink (2010) concluderen in hun overzichtsartikel over kwaliteit, mogelijkheden en beperkingen van risicotaxatie-instrumenten dat er met de ontwikkeling en implementatie van deze instru-

menten belangrijke verbeteringen bewerkstelligd zijn.¹² Het werken met dergelijke instrumenten vraagt een grote mate van professionaliteit. Ook – of juist – als een model automatische beslisregels bevat is dit essentieel. Een professional moet de werking van instrumenten die hij gebruikt begrijpen en de uitkomsten kunnen interpreteren.¹³ De reclasering hecht daarom veel waarde aan training van de professionals hierin.

Zoals eerder aangegeven beoordeelt een professional conclusies kritisch op basis van beslisregels. Hij kan hier indien nodig onderbouwd van afwijken. Het instrument is daarmee niet leidend in de uiteindelijke beoordeling die weergegeven wordt in het reclaseringsadvies en genereert geen automatische besluiten die sec overgenomen worden.¹⁴ Dit geldt ook voor de OxRec.

OxRec

De OxRec is een wetenschappelijk onderbouwd instrument dat gebruikt wordt om de kans op recidive in te schatten. De intentie van het model is dat het een professioneel oordeel ondersteunt, niet vervangt. Het geeft wetenschappelijk gefundeerde ankers om het beoordelingsproces te ondersteunen en verbeteren. Het is dus één onderdeel van het geheel aan werkzaamheden dat tot doel heeft om risico's te beheersen en te reduceren om daarmee bij te dragen aan het vergroten van de maatschappelijke veiligheid.

De OxRec is in tegenstelling tot veel andere risicotaxatie-instrumenten niet ontwikkeld in Amerika, maar in Noord-Europa en daarna gevalideerd in zowel Zweden als Nederland op basis van gegevens van meer dan 25.000 gedetineerden en cliënten van de reclasering. Deze validatiestudies laten zien dat hoge en lage risicogroepen goed onderscheiden worden. Voor een volledig overzicht en accurate weergave van de bevindingen uit de validatiestudies, verwijzen we naar de originele

Het gebruik van een risicotaxatie- en adviesinstrument ondersteunt de professional om op gestructureerde wijze te komen tot een oordeel

publicaties.¹⁵ Hier willen we ons beperken tot een drietal aspecten van de OxRec: de voorspellende waarde, waarschijnlijkheidsscores en transparantie.

Voorspellende waarde

Een risicotaxatie is een *inschatting* waarbij men kenmerken van een individu afzet tegen een groepsge-middelde van een groep personen met vergelijkbare kenmerken. Het recidiverisico inschatten als laag betekent niet dat iemand zeker niet zal recidiveren en het inschatten van het risico als hoog betekent niet dat recidive bij een individu met zekerheid vast te stellen is.¹⁶

Om te bepalen wat de voorspel-lende waarde van een risicotaxatie-instrument is, moet er gekeken worden naar een geheel van statistische factoren. De voorspellende waarde van een instrument op basis van een van de factoren bepalen, kan name-lijk een vertekend beeld opleveren. Zo ook het enkel bekijken van de zogenoemde *positive predictive value* ofwel de mate waarbij in casussen waarin een hoog risico op recidive wordt voorspeld, recidive daadwerke-lijk plaatsvindt. Deze waarde is namelijk afhankelijk van de *cutoff*

scores die gebruikt worden: hoe hoger de *cutoff* score voor hoog risi-co, hoe hoger de 'positive predictive value' wordt. Dit betekent dat deze score artificieel geoptimaliseerd kan worden. Dit gaat echter ten koste van de andere belangrijke voorspellende waarde, namelijk de zogenoemde *negative predictive value* ofwel de mate waarin cliënten voor wie een lage kans op recidive voorspeld wordt ook daadwerkelijk niet recidi-veren. Dit geeft aan dat het kiezen van *cutoff* scores altijd een balans is en statistische aspecten van een instrument in samenhang bekeken moeten worden om er een oordeel over te kunnen vellen.

In relatie tot hoe goed een model een onderscheid kan maken in risiconiveaus (hoog en laag) wordt vaak gekeken naar de 'area under the curve' (AUC). Dit kan begrepen worden als de waarschijn-lijkheid dat een risicotaxatie model bij twee willekeurig gekozen perso-nen een hogere score toekent aan een recidivist dan aan een niet-reci-divist. Een AUC kan liggen tussen 0 en 1 waarbij 0,5 gelijk is aan kans (zoals het opgooien van een munt-je). De literatuur is het erover eens dat de AUC groter moet zijn dan

kans, maar hoeveel groter, daar ver-schillen de meningen over. Dat gezegd hebbende, was de AUC-score in de validatie van de Zweedse OxRec 0.76 (hetgeen over het alge-meen genomen als goed tot zeer goed beschouwd wordt in het onder-zoeksveld).¹⁷ Ter vergelijking, een recente review van een van de meest gebruikte risicotaxatie-instrumen-ten wereldwijd, 'Level of Service Inventory – Revised (LSI-R)', rappor-teert een gemiddelde AUC van 0.64. Het veel gebruikte risicotaxatie instrument COMPAS rapporteert een gemiddelde van 0.67. In het validatieonderzoek naar de OxRec in Nederland waren de AUC-scores 0.68-0.69. Dit is echter een onder-grens omdat de studie retrospectief uitgevoerd is: er is gebruik gemaakt van afgeleide variabelen.^{18, 19} De ver-wachting is dan ook dat het uitvoe-ren van een prospectieve studie, waarbij de variabelen in de praktijk verzameld en gebruikt worden, hogere AUC-waardes oplevert.

Waarschijnlijkheidsscores

Bij het gebruik van de OxRec is de uitkomst niet een hoge of lage risico-categorie. Het is genuanceerder en transparanter. Het maakt een

5. D.A. Andrews & J. Bonta, *The psychology of criminal conduct* (4th ed.), Newark, JH: LexisNexis 2006;
 J. Bosker & L. Krechtig (2013), 'De basis van regie: Oriëntatie, diagnostiek en plan van aanpak', in: A. Menger, Krechtig & J. Bosker (eds.), *Werken in gedwongen kader: Methodiek voor het forensisch sociaal werk*, Amsterdam: SWP 2013; J. Bosker, A. Donker, A. Menger & P. Van der Laan, 'Theorieën over afbouw en stoppen met delinquent gedrag', in: A. Menger, L. Krechtig, & J. Bosker (eds.), *Werken in gedwongen kader: Methodiek voor het forensisch sociaal werk*, Amsterdam: SWP 2013.
 6. Tussen mei 2018 en november 2018 is het gebruik van de RiSc (Recidive Inschattings Schalen) uitgefaseerd.
 7. Zie bijv. D. Kahneman, P. Slovic & A. Tversky (eds.), *Judgment Under Uncertainty: Heuristics and Biases*, New York and Cambridge: Cambridge University Press 1982; J. Bosker (2009), 'Gestructureerd beslissen over reclasseringsinterventies', *Proces*, jrg. 88, nr. 6, 169-173.
 8. E. Munro, 'Risk assessment and decision making', in: M. Gray, J. Midgley & S.A. Webb, *The sage handbook of social work*, London: Sage Publications Ltd. 2012.
 9. J. Bosker & L. Krechtig, 'De basis van regie: Oriëntatie, diagnostiek en plan van aanpak', in: A. Menger, L. Krechtig & J. Bosker (eds.), *Werken in gedwongen kader: Methodiek voor het forensisch sociaal werk*, Amsterdam: SWP 2013.
 10. S. Ægisdóttir, M.J. White, P.M. Spengler et al. (2006), 'The meta-analysis of clinical judgment project: Fifty-six

years of accumulated research on clinical versus statistical prediction', *The Counseling Psychologist* (34), 341-82.
 11. Zie bijv. W.M. Grove & P.E. Meehl, 'Comparative efficiency of informal (subjective, impressionistic) and formal (mechanical, algorithmic) prediction procedures: the clinical-statistical controversy', *Psychology, Public Policy, and Law* 1996, 2(2), p. 293-323; Grove et al., 'Clinical versus mechanical prediction: A meta-analysis', *Psychological Assessment* 2000, 12(1), p. 19-30; W.M. Grove et al., *Clinical versus mechanical prediction: A meta-analysis*; R.M. Dawes, D. Faust & P.E. Meehl, 'Clinical versus actuarial judgment', *Science* 1989, 243 (4899), p. 1668-1674; E. Blaauw, S. Bogaerts & M. Spreen, 'Risicotaxatie in de Nederlandse rechtspraak: op naar een best practice', *Expertise en Recht*. (2), 2019, p. 71-77.
 12. J.M. Harte & M.D. Breukink, 'Objectiviteit of schijnzekerheid? Kwaliteit, mogelijkheden en beperkingen van instrumenten voor risicotaxatie', *TvC* 2010/1, p. 52-72.
 13. Zie bijv. de ingezonden brief van D.W. Braverman, S.N. Doernberg, C.P. Runge & D.S. Howard, 'OxRec model for assessing risk of recidivism: ethics', *The Lancet Psychiatry*, 2016 (9), p. 808-809.
 14. Zie ook J. Bosker, 'Gestructureerd beslissen over reclasseringsinterventies', *Proces*, 2009, jrg. 88, nr.6, p. 169-173.
 15. S. Fazel, Z. Chang, T. Fanshawe, N. Långström, P. Lichtenstein, H. Larsson & S. Mallett, 'Prediction of violent reoffending on release from prison: derivation and external

validation of a scalable tool', *The Lancet Psychiatry*, 2016, 3:535-42; S. Fazel, A. Wolf, M.D.L.A. Vazquez-Montes & T.R. Fanshawe, 'Prediction of violent reoffending in prisoners and individuals on probation: a Dutch validation study (OxRec)', *Scientific Reports* 2019, 9: 841.
 16. Zie ook J. Bosker & L. Krechtig, 'De basis van regie: Oriëntatie, diagnostiek en plan van aanpak', in: A. Menger, L. Krechtig & J. Bosker (eds.), *Werken in gedwongen kader: Methodiek voor het forensisch sociaal werk*, Amsterdam: SWP 2013, p. 265.
 17. Fazel, S, Chang, Z., Fanshawe, T., Långström, N., Lichtenstein, P., Larsson, H., & Mallett, S. (2016), 'Prediction of violent reoffending on release from prison: derivation and external validation of a scalable tool', *The Lancet Psychiatry*, 3:535-42.
 18. Bij het ontbreken van directe informatie over of iemand middelenafhankelijk is werd bijvoorbeeld gebruik gemaakt van afgeleiden waarbij conform gangbare definities gekeken werd naar hoe vaak per week iemand gebruikte om de middelenafhankelijkheid te bepalen.
 19. S. Fazel, A. Wolf, M.D.L.A. Vazquez-Montes & T.R. Fanshawe, 'Prediction of violent reoffending in prisoners and individuals on probation: a Dutch validation study (OxRec)', *Scientific Reports* 2019, 9: 841.

Deze transparantie, samen met het feit dat de OxRec een wetenschappelijk goed onderbouwd en valide instrument is, maakt het praktisch toepasbaar in de reclasseringspraktijk

inschatting van de kans op recidive waarbij een waarschijnlijkheidsscore uitgedrukt in percentages gegeven wordt. Dit wordt weergegeven voor zowel algemene recidive als geweldsrecidive binnen één en twee jaar. Hierbij zijn de drempelwaarden van de verschillende scores als volgt: voor algemeen recidiverisico laag (< 30%), midden (30%-50%), hoog (≥50%) en voor geweldsrecidive laag (<10%), midden (10-30%), hoog (≥30%).²⁰ Door het weergeven van deze waarschijnlijkheidsscores in plaats van risicocategorieën (hoog versus laag) gaat het bezwaar van het vóórkomen van een 'vals alarm' hier niet op. Er is namelijk geen sprake van het foutief indelen van een individu in een hoge of lage categorie waarbij onduidelijk is hoe deze categorieën begrensd worden. Wat wel belangrijk is, is of de kalibratie goed is.²¹ De kalibratie van het instrument meet hoe dicht de voorspelde kans op recidive overeenkomt met de werkelijke recidive. Deze is goed in de Nederlandse validatie.²² Een andere belangrijke toevoeging is dat het instrument gebruikt wordt ter ondersteuning of als onderdeel van het gestructureerde professionele oordeel. De reclasseringsprofessional zal niet blind afgaan op de waarschijnlijkheidsscores.

Transparantie

In tegenstelling tot andere risicotaxatie instrumenten, zoals de hierboven genoemde LSI-R en COMPAS, is de OxRec zo transparant mogelijk, waardoor duidelijk is welke stappen genomen zijn in de ontwikkeling en validatie van het model, alsook welke statistische rekenmodellen gebruikt zijn. Zo is vooraf een protocol van onderzoek ingediend en wordt achteraf verantwoord in welke mate hier al dan niet vanaf geweken is. Artikelen zijn *peer reviewed* en *open access* gepubliceerd zodat ze toegankelijk zijn voor iedereen om te lezen. Het instrument kan gratis gebruikt worden. Er zijn geen commerciële belan-

gen, zoals bij sommige andere risicotaxatie-instrumenten. Op een website van de ontwikkelaars zijn online voorbeelden van de OxRec in verschillende talen alsook achtergrondinformatie terug te vinden.²³ Deze transparantie, samen met het feit dat de OxRec een wetenschappelijk goed onderbouwd en valide instrument is, maakt het praktisch toepasbaar in de reclasseringspraktijk.²⁴

Geen onderscheid naar etniciteit

De reclassering staat voor een inclusieve samenleving en maakt geen onderscheid op basis van etniciteit, huidskleur, nationaliteit, taal en religie. Gelijke benadering en behandeling van cliënten is een essentieel onderdeel van het werkproces. De reclassering kijkt naar wat iemand heeft gedaan (individueel gedrag) en factoren die bijgedragen hebben aan dat gedrag, niet naar wie een persoon is zoals bij etnisch profileren het geval is.²⁵ Ook in de OxRec liggen geen etnische variabelen ten grondslag aan de factoren die uitgevraagd worden. In de Nederlandse versie wordt niet gevraagd naar etniciteit of migratieachtergrond. De eerdergenoemde transparantie van de ontwikkelaars en onderzoekers maakt het mogelijk om dit alles na te zoeken in de verschillende publicaties waarin de factoren en hun gebruik beschreven en toegelicht worden.²⁶

Een van de factoren wordt door sommige wetenschappers extra belicht: buurtscore. Deze factor heeft minimale impact op de waarschijnlijkheidsscores: goede danwel slechtere buurtscores beïnvloeden deze waarschijnlijkheidsscores met gemiddeld 0-2%. Deze score kan ook uitgezet worden voor cliënten zonder vaste woon- of verblijfplaats of in detentie. De impact van deze factor is hiermee aanzienlijk kleiner dan Van Dijk suggereert.

De bredere discussie over procedurele rechtvaardigheid en onge-

lijke behandeling is er een die al eeuwen gevoerd wordt door filosofen, wetenschappers, ethici en advocaten. Het is een complexe discussie met veel nuances, die zich niet laat vatten in korte artikelen. Dit geldt ook voor de discussie over potentiële risico's voor achterstelling van bepaalde groepen in risicotaxatie instrumenten en hoe daarmee om te gaan. Aangegeven wordt dat meer onderzoek in dit veld noodzakelijk is om antwoorden op de vraagstukken te vinden.²⁷ Daarom beperken wij ons hier tot de data van de validatie en opbouw van het model die laten zien dat er geen onderscheid gemaakt wordt naar etniciteit.

Conclusie

De reclassering heeft een ingewikkelde doch belangrijke taak om een bijdrage te leveren aan een veiligere samenleving. We hebben uitgelegd hoe de reclassering dit doet: door continu de balans te zoeken tussen het werken aan resocialisatie van en met de cliënt en de belangen van het slachtoffer, de cliënt en de veiligheid van de maatschappij. Het doel is om daarmee recidive te voorkomen of te verminderen en risico's te beheersen, waarbij het inschatten van risico's in het gehele reclasseringstraject een belangrijke rol speelt.

Deze inschatting wordt gemaakt door de professional op basis van een breed palet aan informatie, waaronder een risicotaxatie-instrument zoals de OxRec (gestructureerd professioneel oordeel).

Van Dijk geeft terecht in zijn artikel de complexiteit en dilemma's van het werken met instrumenten weer, maar trekt uiteindelijk conclusies die wij niet onderschrijven. Een van deze conclusies is een oproep te stoppen met het gebruik van de OxRec als risicotaxatie-instrument door de reclassering. Wij hebben onderbouwd waarom we als reclassering gebruik maken van een gestruc-

tureerd professioneel oordeel voor het inschatten van risico's: de professional en het risicotaxatie-instrument hand in hand.

Ook brengt Van Dijck de reclasering onterecht in verband met discriminatie en ongelijke behandeling. In de OxRec liggen geen etnische variabelen ten grondslag aan de factoren die uitgevraagd worden. Dit geldt ook voor de buurtscore. De reclasering is van mening dat de bruikbaarheid in de praktijk en de transparantie van het model bijdra-

gen aan een zo goed mogelijke onderbouwing van onze risico-inschatting.

Als lerende organisatie moet en wil de reclasering waken voor onbedoelde effecten van onze manier van werken. We trainen hiertoe onze medewerkers over beslissondersteunende modellen en het accuraat werken hiermee en monitoren mogelijke gevolgen.²⁸

We maken keuzes op basis van de best passende mogelijkheden om het werk zo goed en transparant

We sluiten onze ogen en oren niet voor het wetenschappelijk en maatschappelijk debat

mogelijk uit te kunnen voeren en sluiten onze ogen en oren niet voor het wetenschappelijk en maatschappelijk debat hierover. •

20. Om transparant te zijn in de instrumenten die de reclasering gebruikt in het gestructureerd oordeel, worden in het reclaseringsadvies voor de OxRec de waarschijnlijkheidsscores met bijbehorende percentages voor algemene recidive en geweldsrecidive binnen twee jaar vermeld.

21. O. Lindhiem, I.T. Petersen, L.K. Mentch & E.A. Youngstrom, 'The Importance of Calibration in Clinical Psychology' *Assessment*, 2020, 27(4), p. 840-854.; S. Fazel, 'The scientific validity of current approaches to violence and criminal risk assessment', in: De Keyser, Roberts, Reyberg (eds.), *Predictive sentencing, normative and empirical perspectives*, p. 197-212. Oxford: Hart publishing 2019.

22. S. Fazel, Z. Chang, T. Fanshawe, N. Långström, P. Lichtenstein, H. Larsson & S. Mallett, 'Prediction of violent

reoffending on release from prison: derivation and external validation of a scalable tool', *The Lancet Psychiatry*, 2016, 3:535-42; S. Fazel, A. Wolf, M.D.L.A. Vazquez-Montes & T.R. Fanshawe, Prediction of violent reoffending in prisoners and individuals on probation: a Dutch validation study (OxRec)', *Scientific Reports* 2019, 9: 841.

23. <https://oxrisk.com/>.

24. S. Fazel & A. Wolf, 'Selecting a risk assessment tool to use in practice: a 10-point guide. *Evidence-Based Mental Health*', 2018, 21, p. 41-43.

25. Voor een uitgebreide definitie van etnisch profileren zie: European Network Against Racism (ENAR), *Etnisch profileren*, Factsheet, oktober 2009.

26. S. Fazel, A. Wolf, M.D.L.A. Vazquez-Montes & T.R.

Fanshawe, 'Prediction of violent reoffending in prisoners and individuals on probation: a Dutch validation study (OxRec)', *Scientific Reports* 2019, 9: 841.

27. T. Douglas, J. Pugh, I. Singh, J. Savulescu & S. Fazel, 'Risk assessment tools in criminal justice and forensic psychiatry: The need for better data', *European Psychiatry*, 2017, 42, p. 134-137.

28. Het belang van het blijven monitoren van (onbedoelde) effecten van het proces van risico-inschatting en het verder verbeteren van de processen wordt ook onderkend in de literatuur op risicotaxatie: J.P. Singh, S. Bjørkly, & S. Fazel (eds.), *International Perspectives on Violence Risk Assessment*, American Psychology-Law Society Series, 2016).

Naschrift

Gijs van Dijck¹

Het is goed dat de reclasering meer informatie geeft over de OxRec en het gebruik ervan. Het onderwerp van risicotaxatie is immers belangrijk en heeft belangrijke consequenties voor betrokkenen. In dit naschrift bespreek ik de reactie, waarbij ik tracht herhaling van wat ik eerder schreef zo veel mogelijk te voorkomen. Ik concludeer dat de reactie mijn zorgen niet wegneemt.

1. Voorspellende waarde en praktische toepasbaarheid

De OxRec is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Fazel is zonder meer een autoriteit op het vakge-

Dat iets wetenschappelijk is onderzocht, betekent niet zonder meer dat het 'de waarheid' of zelfs praktisch bruikbaar is

bied. En dat alle resultaten en tools beschikbaar zijn, verdient lof. Maar dat iets wetenschappelijk is onderzocht, betekent niet zonder meer dat het 'de waarheid' of zelfs praktisch bruikbaar is. De OxRec wordt ingezet in verschillende contexten: bij detentiefasering, reclaseringstoezicht, advisering over voorwaardelijke straf-

fen en bijzondere voorwaarden, en indien een verdachte ter zitting moet verschijnen. Dat zijn verschillende doeleinden, met uiteenlopende gevolgen voor de persoon in kwestie. De vraag rijst of het gebruik van OxRec, zoals Fazel zelf opwerpt, niet afhankelijk zou moeten zijn van de context waarin men het beoogt te

Indien ongelijkheden zijn ingebakken in de maatschappij, kom je voor een onmogelijk probleem te staan

gebruiken (bijvoorbeeld niet gebruiken wanneer de gevolgen groot kunnen zijn voor het individu).² De reclassering verwijst naar de goede kalibratie, maar het is de vraag of kalibratie alleen voldoende is.³

2. Niet blind afgaan op risicotaxatie-instrumenten

De OxRec is niet leidend in het uiteindelijke reclasseringsadvies. Het menselijk oordeel is bepalend. Experimenteel onderzoek in de context van het voorspellen van recidive suggereert dat beslissers (leken) zich nauwelijks laten beïnvloeden door computergedreven adviezen, ook als die beter zijn dan menselijke oordelen.⁴ Dit zou eventuele scherpe kanten van de OxRec kunnen wegnemen. Maar we weten uit psychologisch onderzoek ook dat verschijnselen zoals *anchoring* (initieel aangeboden informatie is bepalend voor hoe informatie wordt verwerkt die vervolgens wordt aangeboden) en *confirmation bias* (zoeken naar bevestiging) beslissingen in belangrijke mate kunnen beïnvloeden. Het kan dan ook verschil maken of je de uitkomsten van de OxRec als startpunt neemt of pas aan het eind van het beoordelingsproces introduceert.

3. Discriminatie en ongelijke behandeling

Dit is, zoals de reclassering terecht aangeeft, een lastig punt. Dat er niet direct wordt gevraagd naar afkomst, huidskleur e.d., sluit niet uit dat er sprake is van verborgen discriminatie of ongelijke behandeling. Socio-economische gegevens zoals buurt-score, maar ook inkomen, werk en relatiestatus, kunnen onbedoeld iets anders meten dan puur recidivegevaar.⁵ Indien blijkt dat personen met een migratieachtergrond slechtere kansen hebben op de arbeidsmarkt,

vaker relaties verbreken en/of vaker worden opgepakt dan personen zonder migratieachtergrond (*ceteris paribus*), is het risicotaxatie-instrument niet veel meer dan een afspiegeling en reproductie van in de maatschappij ingebakken ongelijkheden. Je kunt proberen te corrigeren voor bijvoorbeeld migratieachtergrond, maar dan is die correctie discriminatoir.⁶

Bovendien rijst de vraag of het überhaupt wenselijk is dat iemand een hoger risico heeft omdat hij/zij geen relatie heeft, net van baan is gewisseld, een laag inkomen heeft en/of naar een minder goede buurt is verhuisd. Een van deze omstandigheden zal weliswaar weinig verschil maken, maar de combinatie van variabelen kan wel van doorslaggevende betekenis zijn.⁷

Indien ongelijkheden zijn ingebakken in de maatschappij, kom je voor een onmogelijk probleem te staan: houd je ongelijkheden in stand of creëer je ongelijkheden om ongelijkheden tegen te gaan? Wel kun je onderzoeken of er ongelijkheden zijn, maar dan moet er informatie over zijn verzameld. Die is in de

OxRec-studies niet beschikbaar, althans niet gerapporteerd. En dus weten we niet of er sprake is van discriminatie of ongelijke behandeling als gevolg van de OxRec.

4. Slot

Onzekerheden zijn onvermijdelijk, met en zonder de OxRec. Voor mij is het, zeker in de huidige tijdsgeest, problematisch om een instrument te gebruiken waarvan we niet weten of het ongelijke behandeling in de hand werkt, maar daar kun je uiteraard anders over denken. Uiteindelijk is het de vraag welke risico's de maatschappij bereid is te accepteren, waarbij je die risico's kunt trachten te reduceren, bijvoorbeeld door uit te zoeken of er verschillen zijn in risicotaxatie tussen personen van bepaalde sociale groepen, hoe eventuele verschillen kunnen worden verklaard, hoe er voor kan worden gecorrigeerd, of risicotaxaties met de OxRec beter zijn dan zonder de OxRec, of het uitmaakt waar in het proces (begin/eind) de reclasseringsambtenaar de resultaten te zien krijgt en hoe een data-infrastructuur kan worden ingericht zodat voorspellingsmodellen *real-time* zijn en niet gebaseerd op het verleden. Inmiddels ontving ik een uitnodiging van de reclassering om daar verder over mee te denken. Het is een goed teken dat de reclassering bereid is om dergelijke aspecten nader uit te zoeken. •

Auteur

1. Prof. mr. G. van Dijk is verbonden aan het Maastricht Law and Tech Lab, Universiteit Maastricht.

Noten

2. Seena Fazel, 'The Scientific Validity of Current Approaches to Violence and Criminal Risk Assessment', in: De Keijser, Roberts & Ryberg, *Predictive Sentencing: Normative and Empirical Perspectives*, Hart Publishing 2019.

3. De omvang van dit naschrift laat het niet toe om in te gaan op het onderscheid van kalibratie en (statistische) discriminatie. Dat is bovendien een genuanceerd onderscheid.

4. Nina Grgic-Hlaca, Christoph Engel & Krishna P. Gummadi, 'Human Decision Making with Machine Advice: An Experiment on Bailing and Jailing', *Proc. ACM Hum.-Comput. Interact.*, 2019/CSCW.

5. Zie recentelijk Gwen van Eijk, 'Inclusion and Exclusion Through Risk-based Justice: Analysing Combinations of Risk Assessment from Pretrial Detention to Release', *The British Journal of Criminology* 2020/4, tevens met verdere verwijzingen.

6. Om (op een interactieve wijze) een idee te krijgen wat ik hiermee bedoel, zie www.technologyreview.com/2019/10/17/75285/ai-fairer-than-judge-criminal-risk-assessment-algorithm/ (laatst geraadpleegd 7 juli 2020).

7. Bijv. Derek W. Braverman e.a., 'OxRec model for assessing risk of recidivism: ethics', *The Lancet Psychiatry* 2016/9 ('experimenting with the OxRec calculator, the smallest allowable shift in any one of these variables – for example, from medium to low income – can alter a person's risk assessment from low to medium or medium to high').